

VAI TRÒ CỦA CHÙA KIM PHONG - THẦN ĐÌNH VỚI PHẬT GIÁO QUẢNG BÌNH

TRẦN VĂN CHƯỜNG

Hội viên Hội Di sản Văn hóa Việt Nam tỉnh Quảng Bình

Sự hiện diện qua nhiều thế kỷ của chùa Kim Phong - Thần Đình đã góp phần phát huy vai trò hoằng dương Phật giáo trên đất Quảng Bình

Chùa Kim Phong - Thần Đình có từ lâu đời nên gọi Kim Phong cổ tự (chùa xưa trên Núi Vàng). “Chùa Kim Phong ở trên núi Thần Đình, huyện Phong Lộc, không rõ dựng từ đời nào, sau trải loạn lạc bị bỏ hư... Ngày trước, Hoàng Quốc công Đào Duy Từ lên chơi Đâu Mâu, đi đường, gặp một dị nhân hiệu là Hoàng Phủ hẹn đến chùa này sẽ truyền thụ cho thần thư” (1). Sự kiện đó được hiểu là chùa đã có trên núi từ trước và có người tu luyện trên đó. Đào Duy Từ, nhân vật lịch sử đã đến chùa này để lĩnh hội binh thư từ cuối năm 1624.

Đến thời kỳ sự An Khả trụ trì vào cuối thế kỷ XVII, đặt ruộng Tam Bảo vào năm 1701. Vấn đề không chỉ dừng ở việc đặt ruộng Tam Bảo, mà qua đó ta hiểu được chùa tồn tại xuyên suốt thế kỷ và đang tiếp tục duy trì hoạt động với quy mô lớn và bền vững. Sự tăng, phật tử có nhiều thì mới đặt ruộng Tam Bảo để bảo đảm cho sự hoạt động.

Nhân duyên giữa đạo với đời thông qua việc vị chân tu trao truyền binh thư cho nhân vật nổi tiếng lịch sử là Đào Duy Từ. Sự gắn bó giữa đạo với đời đầu khi cuộc sống trần thế đang trong guồng biến động hay khi cuộc sống thanh bình, con người đang mong thỏa được tâm linh.

Vị Thống suất đang lo việc đời ở đạo Lưu Đồn lại có duyên ngộ Phật giảng thế. “...Thống suất đạo Lưu Đồn kiêm Lý thiện hầu, là người biết chữ, nhân lúc rỗi việc quan đến chơi chùa này, thấy một người đầu bạc chống gậy đến, hỏi thì ông già ấy nói: “Được lúc rảnh việc, nói

chuyện chơi, còn ở Bích Động”. Nói xong, liền biến mất. Mới biết là Phật, bèn làm một bài ký sự bằng quốc âm, được người đời truyền tụng” (2).

Núi Thần Đình có linh khí trời đất hội tụ, có chùa cổ Kim Phong tọa lạc trên đỉnh núi thành nơi đất Phật giữa đời nên từ xa xưa đã lưu truyền “Thần Đình đa Phật”. Một địa danh lung linh huyền thoại trong nhiều giai thoại dân gian mang tính thiêng tâm linh Phật giáo trong tâm thức người đời, đã lan tỏa từ trong lịch sử xa xăm, vang vọng trong không gian, xuyên qua thời gian. Trải suốt thời các chúa Nguyễn, chùa Kim Phong - Thần Đình đã tồn tại, hoạt động Phật sự, hoằng dương Phật pháp, đã thu hút tăng sĩ, cư sĩ và thiện tín trong một vùng rộng lớn.

Năm 1825, Đại sư Tiên Ngộ Trần Gia Hội quê Đức Phổ (Đức Ninh) từ chùa Thiên Mụ ra phục dựng chùa Kim Phong bằng tranh ở nền chùa cũ trên núi Thần Đình. Các tăng sĩ, cư sĩ hội về với đạo tràng. Thiện nam, tín nữ lên cúng dường tấp nập. Đây là cơ hội vận động hiến của, góp công với tinh thần thiện nguyện công đức để có cuộc đại trùng tu năm 1829 đến tháng 5 năm Canh Dần (1830) hoàn thành. Tổng quyền góp của hai gia đình ông Lê Văn Trúc và ông Trương Thiên Thị đã hơn 2.100 quan tiền và 17,6 mẫu điền thổ làm ruộng Tam Bảo mới (3).

Tam hỷ trùng phùng - ba niềm vui cùng tới. Chùa đại trùng tu mới hoàn thành liền được rước tượng Phật Di Lặc bằng xích kim chiên đàn từ phương Đông tới bằng đường biển và nhận chuông cổ ngẫu nhiên mà trùng hợp vớt được từ biển Nhật Lệ, lên dâng cúng cho chùa. Sự việc diễn ra chỉ trong 2 tháng liền kề.

Những con số, những sự kiện trong thời điểm trùng tu tôn tạo chùa Kim Phong cho thấy sự hội tụ lớn, sức hấp dẫn, lan tỏa mạnh mẽ của chùa Kim Phong với thiện tín trong vùng và thập phương. Mọi so sánh đều khập khiễng. Nhưng thử so sánh trong cùng thời kỳ, khi các chùa Kính Thiên - Hoàng Phúc và chùa Cảnh Tiên có vinh hạnh được các vua ban tiền công tu bổ với con số vài trăm quan được sử sách ghi chép, thì chùa Kim Phong với con số thiện nguyện ủng hộ của 2 gia đình cư sĩ trong vùng đã hơn 2.100 quan và 17,6 mẫu điền thổ làm ruộng Tam Bảo cùng hàng ngàn ngày công lao động của thiện tín. Điều đó cho thấy sức mạnh của đức tin và lòng thiện nguyện của thiện tín khi được cảm hóa.

Sự tái phục hồi tôn tạo của chùa Kim Phong thời các vua đầu triều Nguyễn đã biến ngôi phạm vũ trên núi Thần Đinh thành một trong những trung tâm Phật giáo của Quảng Bình và là điểm hẹn tâm linh của các tầng lớp nhân dân trong vùng và thập phương. Chùa Kim Phong trên núi Thần Đinh có sức sống tiềm ẩn trong lòng phật tử và các tầng lớp dân chúng như duyên tri ngộ luân hồi nơi cửa Phật.

Trong quá trình tồn tại, chùa Kim Phong - Thần Đinh đã đóng góp vai trò quan trọng đối với Phật giáo Quảng Bình trong Phật sự, đáp ứng tâm linh, phổ độ chúng sinh, an cư lạc nghiệp thông qua hoạt động hoằng pháp trong suốt hơn 4 thế kỷ. Dẫu hưng phế vô thường theo biến thiên thời cuộc, nay chùa lại được Tổ đình chùa Vĩnh Nghiêm ở Tp. Hồ Chí Minh đầu tư tôn tạo với quy mô hoành tráng (theo thiết kế của dự án).

Chùa Kim Phong - Thần Đinh trong quá trình tồn tại luôn có vai trò và tác động tâm linh hướng thiện, ảnh hưởng sâu sắc đến sinh hoạt của người dân trên vùng đất thiên tai khắc nghiệt, địch họa vô thường

Thiên tai quanh năm hết lũ lại hạn diễn ra triền miên trên vùng đất Quảng Bình đã ảnh hưởng rất lớn đến an nguy trong đời sống thường nhật của các tầng lớp dân cư nơi đây. Đứng trước thiên nhiên hùng vĩ, thiên tai bất khả kháng, con người xưa chỉ là sinh linh nhỏ

bé, thậm chí có lúc tưởng chừng bất lực từ nhận thức đến khả năng chinh phục thiên nhiên. Tín ngưỡng tâm linh, đức tin Phật giáo trở thành cứu cánh để giải thoát mọi bế tắc trong cuộc sống nhờ mong cầu vào sự độ trì của Phật, của thần thánh.

Kim Phong - Thần Đinh có thần thiêng, Phật lành, có sư tăng nguyện cầu phật độ trì phúc lành, thành nơi gửi gắm tâm linh và nơi tỏa sáng tinh thần “Từ bi - hỷ xả - vô ngã - vị tha” của Phật cho chúng giới. Chúng giới hướng về chùa Non là hướng về niềm hy vọng cứu khổ, độ hạnh, cầu mong sự chở che của Thần - Phật để thoát khỏi nạn ách, thiên tai khôn to, khôn lường.

Bối cảnh xã hội trong quá trình tồn tại của chùa Kim Phong - Thần Đinh diễn ra hết sức phức tạp. Chưa xác định chính xác thời điểm chùa được tạo lập, nhưng thời điểm tồn tại của chùa Kim Phong đã nếm trải quá lắm phong trần. Trải loạn lạc Lê - Mạc, đến loạn lạc Trịnh - Nguyễn, đến phong trào Tây Sơn và cuộc tranh chấp của Nguyễn Ánh, lại trải ngót trăm năm đương đầu nạn xâm lược của phương Tây. Suốt hơn 400 năm, vùng đất và con người Quảng Bình luôn nằm trong điểm nóng giao tranh.

Chùa Kim Phong thành nơi thiện tín hướng tâm linh ngưỡng vọng Phật, cũng là nơi lan tỏa giáo lý nhà Phật phổ độ chúng sinh trên tinh thần “Từ bi - hỷ xả - vô ngã - vị tha”. Hoạt động Phật sự của các sư tăng, cư sĩ và phật tử của chùa qua nhiều thời kỳ đã hướng tín đồ, chúng sinh vào tinh thần từ bi bác ái của Phật giáo. Tinh thần đó giúp cho con người nơi đây có nghị lực vượt qua thiên tai khắc nghiệt, địch họa liên miên. Khi được sống trong hòa bình thì tinh thần đó thành khát vọng hòa bình, mưu cầu hạnh phúc và phát huy truyền thống đạo lý thương người như thể thương thân.

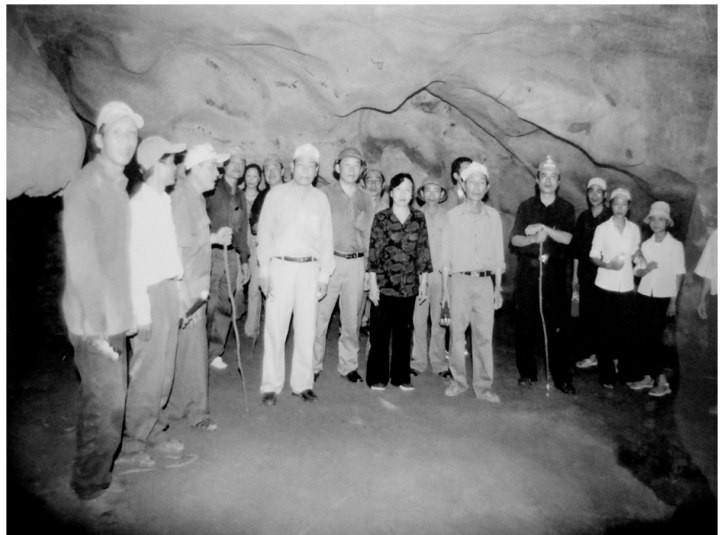
Tác động tâm linh hướng thiện của Phật giáo nói chung, của chùa cổ Kim Phong - Thần Đinh đã ảnh hưởng sâu sắc đến đời sống tinh thần của người dân trên vùng đất Quảng Bình. Người đến với Kim Phong - Thần Đinh không chỉ để thỏa mãn về nhận thức giáo lý, về khát

vọng hoàn thiện nhân cách trên tinh thần hướng thiện, mà còn ẩn chứa trong tâm khát vọng được giải thoát bế tắc về tinh thần, mong cầu quyền năng tối thượng của các bậc siêu linh Thần - Phật giúp người, giúp đời vượt qua nạn kiếp thường xuyên của thiên tai, mong cầu sự siêu thoát của hàng vạn sinh linh do thảm họa chiến tranh và phù trì cho cuộc sống trong hòa bình, yên lành, hạnh phúc.

Chùa Kim Phong gắn với núi Thần Đinh bao đời nay được thập phương mến mộ đã góp phần quảng bá Phật giáo Quảng Bình đến mọi vùng miền

Kim Phong - Thần Đinh là nơi vị ẩn sĩ thời loạn Hoàng Phủ Chân Quân lên tu tập; vị danh sĩ thời loạn Đào Duy Từ dừng chân thụ nhận binh thư từ vị chân tu trên đường tìm minh chủ. Đây cũng là ngôi chùa mà vị sư An Khả từng gắn bó; vị quan tướng Thiện Chánh hầu Nguyễn Hữu Thuyên đã tương ngộ Phật giảng thuyết. Bản quốc âm ông viết về chùa cổ Kim Phong và núi Thần Đinh để ngợi ca đất Phật, cảnh Phật, chùa thờ Phật giữa cõi trần được truyền tụng rộng rãi. Đó là một biểu hiện của sự thăng hoa Phật giáo từ ngôi chùa cổ trên ngọn núi thiêng đến với thiện tín và bản dân thiên hạ.

Nơi đây, bậc cao tăng Tiên Ngộ Trần Gia Hội khi đạt đạo đã về phục dựng chùa và được các cư sĩ và Phật tử thiện tâm cúng dường để chấn hưng. Những sự kỳ ngộ nơi ngọn núi thiêng “Thần Đinh đa Phật” có chùa cổ trên Núi Vàng quả là hy hữu hiếm có. Chùa mới trùng tu liền được rước tượng Phật Di Lặc bằng xích kim (vàng ròng) “từ phương Đông chiền đàn đến”; được nhận chuông cổ vớt từ đáy biển dâng lên. Giai thoại chùa núi có tiếng tăm vượt biên giới khiến danh “Hoàng đế thiên triều” Càn Long cũng phải dâng chuông. Đức Kim thượng Minh Mệnh có lời bình phẩm về linh khí thiêng liêng nơi đất Phật hiếm thấy... Đó là những mảnh ghép giúp nhận chân sự mến mộ của thiện tín thập phương với chốn bồng lai

Đoàn khảo sát động Thần Đinh ngày 1/5/2004

Ảnh: T.V.C

Phật tích giữa cõi trần.

Danh tiếng chùa Kim Phong - Thần Đinh gắn với danh nhân và du khách thập phương hướng tới đã thăng hoa vai trò của ngôi cổ tự trong quá trình hoằng pháp góp phần quảng bá Phật giáo Quảng Bình đến mọi vùng miền.

Chùa Kim Phong - Thần Đinh là công trình kiến trúc với các thiết chế tiêu biểu của những ngôi chùa lớn có truyền thống của Phật giáo Quảng Bình

Quảng Bình có hai quan tự là Kính Thiên - Hoàng Phúc và Cảnh Tiên. Đó là những ngôi chùa được các chúa Nguyễn, vua Nguyễn bảo trợ, ban biễn ngạch. Trên đất Quảng Bình trải nhiều đời đã có nhiều chùa làng. Thành ngữ “Đất vua, chùa làng” với thiết chế tâm linh của làng xã dưới thời phong kiến: Đình, đền, chùa, miếu... cho thấy Phật giáo đã gắn kết với cộng đồng dân cư trên vùng đất này từ xa xưa và tiềm ẩn sức sống bền bỉ trong tín ngưỡng tâm linh của dân gian đến ngày nay.

Chùa Kim Phong - Thần Đinh không là chùa quan, cũng không là chùa làng mà là của thiện tín trong vùng. Đây là ngôi chùa duy nhất riêng có trong địa bàn Quảng Bình tọa lạc trên núi cao nhưng có kiến trúc khá kiên cố, đồ sộ. Chùa Kim Phong - Thần Đinh là một phạm vũ có kiến trúc vừa độc đáo, vừa hoành tráng

đã một thời thu hút sự quan tâm không chỉ thiện tín trong vùng mà còn được du khách thập phương quan tâm.

Một chùa núi dưới chân có bên chùa xây dựng kiên cố 7 bậc, rộng 7,5m, có hai thành vững chắc, có phù điêu long dáng, có tòa miếu thờ Long vương, có chùa trình dưới chân núi đã gọi cho ta hình dung một thời thập phương thiện tín tấp nập gắn bó với chùa. Một đường lên “ba trăm tầm, 1.225 bậc đá” rộng 2,4m, để lên một phạm vũ huy hoàng trên núi quả là công trình công phu. Trên núi, chùa xây ba gian, lợp ngói, nhà tầng xây bên tả 3 gian, miếu thờ Thần Đinh sơn thần 1 tòa, 11 pho tượng, đủ pháp khí (4).

Ngay khi chùa mới được tu tạo hoàn thành thì liền được đón thêm Phật Di Lặc bằng xích kim (vàng ròng) từ phương Đông chiền đàn đến theo đường biển; lại liền được tặng chuông cổ vừa vớt từ lòng biển lên. Chùa có tháp mộ của bậc chân tu Đại sư Tiên Ngộ Trần Gia Hội và nhiều mộ cổ ghi dấu tích sư tăng gắn bó với chùa trong suốt hàng thế kỷ.

Khuôn viên chùa núi được kê đá vững chãi nằm giữa thung lũng của ba đỉnh Kỳ Lân, Thần Đinh, Long Lão - Lão Sơn châu vào. Trong lòng núi có hang động chùa hang. Lưng núi có mạch nước phun trào từ lòng núi thành giếng không bao giờ cạn. Quả là thiên tạo, nhân tạo đã tạo nên kỳ quan thoát lộ giữa đời.

Nhìn tổng thể vai trò và ảnh hưởng của chùa Kim Phong - Thần Đinh với Phật giáo Quảng Bình có mấy vấn đề cơ bản sau:

Thứ nhất, Ngôi chùa lớn tọa lạc trên núi cao nhưng vẫn tồn tại lâu dài, duy trì hoạt động tu luyện và hoằng dương Phật pháp, có sức lan tỏa lớn không chỉ trong thiện nam tín nữ của đạo tràng Kim Phong mà còn lan tỏa ảnh hưởng tâm linh thờ Phật gắn với tín ngưỡng thờ cúng trong dân gian của các tầng lớp xã hội từ trong vùng đến thập phương.

Thứ hai, Nơi đây đã có nhiều thế hệ thiền sư, tăng sĩ tu luyện. Trong đó đã xuất hiện những bậc cao tăng được sử sách lưu truyền và dân gian mến mộ. Đó là Hoàng Phủ Chân Quân, sư An Khả và Đại sư Tiên Ngộ Trần Gia

Hội... Những bậc cao tăng đó đã góp phần thu hút tăng chúng và thiện tín. Chùa đã đi vào Quốc sử triều Nguyễn.

Thứ ba, Kim Phong - Thần Đinh kết hợp hài hòa giữa cái dị thường với cái bình thường thành địa chỉ tâm linh hướng Phật, hướng thiện của Phật giới và chúng giới thập phương.

Cái dị thường của núi Thần Đinh triều ngược hướng với quần thể núi. Cái cá biệt riêng có trong thế núi “Sơn chí, thủy giao”. Cái dị thường còn ở chùa Kim Phong - Thần Đinh, một chùa lớn tọa lạc trên núi cao là đặc điểm riêng biệt. Nhưng trải qua nhiều thế kỷ được nhiều sư tăng danh tiếng đến tu luyện, Phật sự. Thiện tín, chúng giới trong vùng cũng như thập phương ngưỡng vọng chiêm bái và cúng dường làm cho danh tiếng lan tỏa. Nhờ đó, Kim Phong - Thần Đinh được lưu sử sách và đã góp phần mở rộng đất Phật, hoằng dương Phật pháp trải bao đời nay.

Thứ tư, Một kiến trúc hoàn chỉnh về một đại cổ tự hài hòa với thiên nhiên và gắn bó với thời cuộc, gắn đạo với đời. Chùa Non hơn nghìn bậc cao vẫn dấp dìu thiện tín và du khách thập phương tìm đến.

Núi Thần Đinh, một trong những ngọn núi danh tiếng, hun đúc khí thiêng đất trời, là miền đất Phật. Cảnh quan đáng núi hình Phật Bà. Lòng núi sâu cung có cung Phật tượng hình từ vòm hang, mâm đá, nhũ đá. Chùa cổ Kim Phong - Thần Đinh tọa lạc trên đỉnh Núi Vàng. Người xưa ca ngợi “Thần Đinh đa Phật” là vậy. Độ duyên Phật giáng thế, Phật Di Lặc xích kim chiền đàn từ phương Đông đến, chuông báu từ lòng biển dâng lên... mọi điều ngỡ như kỳ bí nhưng đều tồn tại như lẽ đương nhiên. Nơi đây đã hóa thành đất Phật trong cõi tâm linh người đời trải bao thế kỷ.

Dẫu lắm khi hưng lại phế, phế lại hưng, ngôi cổ tự thờ Phật tọa lạc trên núi thiêng đã và đang lan tỏa danh tiếng trong sử sách, trong hiện tại và sẽ đi vào tương lai, như tam thế Phật tái hiện trên vùng đất Quảng Bình. Cuộc hồi sinh chùa Kim Phong - Thần Đinh đang bắt đầu và sẽ trở thành một trung tâm Phật giáo trong thời kỳ hội nhập ■